

id. (id., 101), «com pendràs muller no ages enveja de gran axovar ne de bellea de *façons* ne de honraments», id. (id., 70.18), també *Blanq.* (II, 108.17).

En l'aspecte fonètic l'evolució de FACTIONEM és tan normal com la d'AFFACTARE > *afaitar*, WACTARE (< germ. *wabten*) > *guaitar* (només que tinguem en compte que la solidaritat amb *factus, facere, facticius*, etc., impedia que la c es fusionés prematurament amb el *ti* > *ç* següent, com en fr. *façon*), i paral·lela a la de l'oc. ant. *faizon*, (fins avui *faïçou* a l'Agènès, Peirigord i Llgd. O.: Ronjat, *Gr. Ist. Prov. Mod.* II, 255, i llem. i alv. *faïçou*).

La forma *faïso* és anòmala. Com que la majoria dels abstractes en -TIO, tenint la -TI- entre vocals la sonoritzaven en -z- (*ra(z)ó, traïzó, laura(z)ó*, etc.), i s'hi afegien els també nombrosos en -SIO (OCCASIONEM > *ocaizó, MANSIONEM, FUSIONEM, CLAUSIONEM...*), això fou causa de l'aparició d'una variant *faïso* (ni aquella ni aquesta, no hi ha cap raó seriosa per creure-les occitanismes, com s'ha dit sovint); a la qual pot correspondre ja la grafia citada de les *Lleg. Rim. Sev.*, i de diversos textos del S. XIV, i en tot cas es propaga molt i quasi generalitza més tard: «qualsevol coses fetes de teleria --- com són camises, cossets, gandalles --- e altres qualsevol arrees de dona e altres de ---, qui *faïso* hagen e tallades <e> cosides sien fora lo dit Principat», *Consolat*, ed. 1518, 102v; però encara dura en el *Tirant* la forma clàssica: «los mantenidors prestament foren desarmats e tots 26 vingueren vestits ab sos gesarans e jaquetes, totes de una color e d'una *faïço*, brodades d'orfebreria», JoMartorell (Ag. I, 131).

En els segles baixos el mot es va antiquar en la llengua col·loquial, no tant en la literària, de manera que avui en aquella potser ja només es manté a Eiv. («*faïso*: clase, calidad», PzCabr.); en altres llengües romàniques es veié reemplaçat, en algunes de les accs. mantingudes per l'oc. i cat. antics, per derivats de terminació un poc diferent: fr. ant. *faiture* > angl. *feature*; it. *fattetze* 'faccions', no mancat d'alguna correspondència en el cat. pre-renaixentista: «com l'Emperador la viu axí bella, sí dix --- que aquesta era la pus bella fembre que ell jamay vahés a la sua vida, de la sua filla enfora: —E molt bé par e sembla la mia filla, en les sues *faïteses*», *Filla de Contasti* (NCL. XLVIII, 91), en el doc. de 1363 matisat cap a 'demostracions, obres descarades (sense disfressa)' (no 'acció' com diu *AlcM*).

Més durable fou la refacció cultista del mot en la forma *facció* [1392, *AlcM* en l'acc. 'acció de fer una cosa']; en la de les faccions de la cara, Belv.; «parcialitat», *DTo.*, Lacav. (i cf. ja el doc. de 1482 *AlcM*), que ja existeix en llatí clàssic (Ciceró, etc.) en l'acc. 'partit, secta, partit polític' (derivada de l'acc. *facere cum aliquo* 'obrar, anar amb algú, ser-ne partidari'; derivada d'aquesta l'acc. militar 'estar en *facció* o de *facció*' 'en una missió o guàrdia especial de l'exèrcit').⁵

El significat bàsic de partit polític tendí a pendre des del Renaixement, en llatí i romànic, un sentit cada cop més pejoratiu com a conseqüència del tot severíssim en què l'apliquen els grans clàssics (espt. Ciceró,⁶⁰

Sallusti, Tàcit, etc.) a partits subversius o tenyits de sang (Catilina, etc.), i tingué en cat. i cast. una revitalització bastant sinistra des de 1833-9 i una de més sinistra i catastròfica encara des de 1936 (no liquidada aquesta ni els anys de 1970), en què serví per designar els revoltats carlins o feixistes. En la guerra carlina dels set anys circularen no solament *facció* i *facciós* (1695, Lacav., ja ll. cl. *factiosus* 'partidari'). sinó també una forma de nominatiu semiculte *fàccia* que ja apareix en algun dels romanços populars (del *Romllo*. de MilàF.) i en alguns escr. Renaix (*AlcM*): Pere Aldavert (n. 1850) també fou autor d'un treball (c. 1900) «Dels anys de la *Fàccia*».

De *faïço* deriva el verb antic *afaiçonar* [Jaume I, *Cròn.*, Ag., 376.4]: «*afaiçonava* que la ila de Maylorques tenia tro a 300 miles que la volvien en torn», id. (id. 17); o paral·lela al fr. *façonner* i oc. ant. *faiçonar* (també *faïsonar* en dos textos del S. XIV en vers una mica tenyit d'occità); «per tota obra de coure feta, com són poals, olles, cànters --- e totes altres coses *afaiçonades*, del dit metall fetes --- sia pagat --- per dret d'entrada 10 sous per liura de dr. --- emperó que si lo dit coure serà més en maça o esclafat, pach solament lo dret acostumat», doc. de les Drassanes, de 1481 (Moliné, ed. del *Consolat*, p. 233); «cant la Verdònica tenc la tovalola on era la fas *afaiçonada* de Jh. Cr., fo sanade e munda de tota se lebroisia» (S. XV, *CoDoACA* XIII, 15); «l'art estava sepultada / en sepulcre lemosí, / mes ara, desenterrada / y molt ben *afeyçonada* / per a tot bon ús y fi, / la vos dóna una mallorquí», F. d'Olesa, segon quint del S. XVI, JMBover, *BiEscrBal.* II, 7.21.4 (autor de la Nova Art de trobar). Mot preciós, molt decaigut en els segles baixos, que Fabra restaurà, esperem que sigui amb tot l'èxit que es mereix.

Faiús 'fet exprés' [Muntaner]: «e a hora matines ells dreçaren llurs escales al mur, que ell portava *faiússes*, axí com aquell qui sabia quant havia d'alt, sens més e sens menys» (NCL. VII, 155.17), del ll. *facticius* 'artificial, factici', usat també per Eiximenis i per M. Agustí (1607) (i algun doc. ho altera en *faiúss*, Ss. XV-XVI, *AlcM*), antiquat després i reemplaçat pel cultisme *factici* [Lab. 1839]. Del port. *feitico* id., després 'ídol fabricat per indígenes' (mot corresponent al cast. *hechizo* 'encantament, encanteri', per al qual veg. *ENCIS*), prové *feitixe* (que ja s'usà en el S. XIX en una forma més catalanitzada *feitix*) després d'una llarga peregrinació (> it. > fr. > cast. > cat.), veg. *DCEC* (HACER II, 863b26, 35 i n. 15); *feitixisme, feitixista*.⁵⁰ *Afer* [S. XIII] i en la variant *afar* (de l'inf. arcaic *far*) ja en les *Hom.*: «qui més se treballarà dels *afars* de Déu en est segle, major gazardó n'aurà e'l seu regisme» (3v1) o sigui 'en el reialme dels Cels'. «Respòs que saber o volrie. —Diria-us-o si no me'n dexelàvets. —No faré ja azò. —[e] En Blanc, en tal *afar*, e 'N Guiamet és qui vénen veer mo pare, e Gira<l>s e'N Foger: e<u> viuols entrar en casa d'En Fe<r>rer Draper, e viu que eren quatre homes» i així continua la delació dels heretges en el doc. de Gósol de 1250 (PPujol, *DocsVgUrg.* xv-12). Formació paral-